

УДК 378.147/811.111

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ

О.Є.Можаровська

У статті викладений погляд на необхідність формування готовності до професійно орієнтованого іномовного спілкування майбутніх фахівців технічного профілю. Розкривається сутність поняття готовності до будь-якої діяльності, зокрема професійно орієнтованого іномовного спілкування. Детально розглядається проблема психологічної готовності як складного утворення і властивості особистості. Акцентується увага на основних складових готовності до діяльності.

Ключові слова: *готовність, формування готовності, професійно орієнтоване іномовне спілкування, фахівець, професійна діяльність.*

ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ К ПРОФЕССИОНАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОМУ ИНОЯЗЫЧНОМУ ОБЩЕНИЮ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ТЕХНИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ

Е.Э.Можаровская

В статье изложен взгляд на необходимость формирования готовности к профессионально ориентированному иноязычному общению будущих специалистов технического профиля. Раскрывается сущность понятия готовности к любой деятельности, в том числе профессионально ориентированного иноязычного общения. Подробно рассматривается проблема психологической готовности как сложного образования и свойства личности. Акцентируется внимание на основных составляющих готовности к деятельности.

Ключевые слова: *готовность, формирования готовности, профессионально ориентированное иноязычное общение, специалист, профессиональная деятельность*

**FORMING OF READINESS TO PROFESSIONALLY ORIENTED FOREIGN LANGUAGE
COMMUNICATION FOR FUTURE TECHNICAL SPECIALISTS**

O.Ye.Mozharovska

The article presents the opinion on the necessity of readiness formation of professionally oriented foreign language communication of future technical specialists. The essence of the concept of readiness for any activity, including professionally oriented foreign language communication is revealed. It is considered in detail the problem of psychological readiness as a complex of education and individual traits. The article focuses on the main components of preparedness activities. It is summarized the scientists approaches to the interpretation of the concept of readiness as a result of future specialist training. The author analyzes different approaches to the definition of the concept "readiness".

Keywords: *readiness, readiness formation, professionally oriented foreign language communication, specialist, professional activities.*

Постановка проблеми. Рівень розвитку світової та вітчизняної технологій навчання іноземним мовам за останні роки значно підвищився за рахунок наукових досліджень у галузі методики і суміжних із нею гуманітарних наук. Зусилля дослідників і методистів були спрямовані на пошук сучасних раціональних шляхів підвищення ефективності іншомовного навчання. А отже, важливим завданням навчальних закладів технічного профілю є використання таких форм і методів навчання, які сприяють формуванню готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування майбутніх фахівців.

Аналіз попередніх досліджень. Дослідженням проблем іншомовної підготовки в професійній освіті опікувалися Л.А.Абраменко, І.І.Бекренєва, О.В.Бернацька, П.О.Бех, Л.В.Биркун, Л.В.Гайдукова, С.В.Гапонова, Г.О.Китайгородська, Л.І.Морська, С.Ю.Ніколаєва, Н.Р.Петранговська, Є.С.Полат, Л.П.Пуховська, С.В.Радецька, Н.С.Саєнко, І.В.Секрет, Т.С.Серова, Г.С.Скуратівська, О.Б.Тарнопольський, І.А.Федорова.

Проблему готовності до діяльності розглядали К.М.Дурай-Новакова, М.І.Дяченко, О.М.Леонтєв, А.Ф.Линенко, В.А.Сластьонін, О.Ю.Усата. Однак і донині відсутній загальноприйнятий погляд на сутність поняття «готовність». Ця обставина змусила нас проаналізувати сучасні науково-педагогічні праці вчених, у яких розглядається дане поняття.

Мета статті – розкрити сутність поняття готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування.

Виклад основного матеріалу. Проблеми викладання іноземних мов у технічному навчальному закладі мають свою специфіку залежно від його профілю. Актуальність проблеми підготовки кадрів визначається кардинальною зміною соціально-економічної діяльності новими соціальними вимогами. Це диктує необхідність вирішення завдань у сфері професійних послуг для цілеспрямованої підготовки фахівців, які в змозі реалізувати свій потенціал в постійно змінних умовах майбутньої професійної діяльності, що постійно змінюється. Аналіз останніх публікацій з окресленої теми показує, що проблеми іншомовного навчання типові для немовних навчальних закладів усіх профілів. Незважаючи на значну кількість методичних розробок у цій галузі, все ще є труднощі в досягненні комунікативної компетентності майбутніх фахівців. Основним положенням, яке об'єднує різні напрями в методиці іншомовної підготовки, є ідея іншомовного навчання як засобу спілкування.

У роботах А. В. Мудрика виділено п'ять аспектів підготовки до спілкування: 1) розвиток певних особливостей мислення; 2) вільне володіння мовою; 3) розвиток певних особистісних особливостей (емпатія, товариськість, спонтанність); 4) формування визначених установок у сфері комунікації (інтерес до процесу спілкування, ставлення до нього як до діалогу); 5) розвиток і формування комунікативних умінь [10].

Такі дослідники як Є. І. Пасов, В. П. Кузовльов, В. С. Коростельов підкреслюють необхідність перегляду трактування мети навчання іноземної мови, оскільки, на думку авторів, вона не відображає «конкретних вимог до того, що має бути досягнуто засобами іноземної мови у вихованні, освіті, розвитку». Авторами пропонувався компонентний склад мети, центральне місце в якому займало навчання іншомовній культурі [6, с. 29-31].

О. О. Леонтєв та інші вчені звертають увагу на те, що установки у навчанні іноземних мов і реальний стан справ прийшли в певне протиріччя. Відбувається переосмислення комунікативної мети навчання, розгляд її як інтегративної, яка орієнтує на оволодіння іншомовним спілкуванням в єдності функцій: пізнавальної, регулятивної, ціннісно-орієнтувальної.

Отже, розглядаючи цілі іншомовного навчання, можна визначити такі напрями: від мовного матеріалу до мовного продукту та комунікативної здібності; від єдиної мети до різноманіття цілей (диференціації цілей); від автономності різних аспектів мети до їх єдності; від ізольованого розгляду цілей до їх аналізу в рамках цілісної концепції.

Зміна політико-економічної ситуації в країні в 90-і роки ХХ століття, зближення України зі світовою

спільнотою змінили й ставлення до іноземної мови як навчальної дисципліни. Основною метою її вивчення на немовних факультетах стає навчання іноземної мови як реального засобу спілкування між фахівцями різних країн. Розвиток усіх мовленнєвих навичок набуває професійного характеру. Адекватність процесу навчання реальному процесу комунікації стає однією з методичних вимог до процесу професійно орієнтованого навчання іноземної мови в подальші роки.

У «Концепції розвитку професійно-технічної освіти і навчання в Україні (2010 – 2020 рр.)» зазначено, що розвинутому суспільству потрібні сучасно освічені люди, здатні самостійно приймати відповідальні рішення в ситуаціях вибору, бути мобільними, динамічними, конструктивними фахівцями, мати розвинене почуття відповідальності за долю своєї країни. Якісна професійно-технічна освіта є одним із основних завдань сучасної вищої освіти в Україні, яка має забезпечувати формування сукупності інтегрованих знань, умінь та якостей особистості. Отже, закономірно у контексті вимог Болонського процесу визначити термін «підготовка майбутніх фахівців» як комплекс заходів, спрямований на формування готовності до реалізації якісної професійної діяльності, ефективної комунікаційної взаємодії, розв'язання нестандартних завдань і саморегуляції на основі компетентного використання фахівцем власного індивідуального стилю діяльності. Готовність майбутнього фахівця до професійної діяльності визначаємо як інтегровану властивість, що забезпечує цей вид спроможності.

Аналіз наукових праць із даної проблеми засвідчив, що нині накопичено значний теоретичний та експериментальний матеріал щодо формування готовності особистості до різних видів діяльності (О. В. Бикова, О. В. Бойко, Л. І. Григорчук, В. В. Івашковський, К. В. Макагон, П. І. Матвієнко, С. Г. Радченко, О. Д. Томас). Науковці використовують різні підходи до вирішення даної проблеми, пропонуючи систему різноманітних завдань, розробляючи лінгводидактичні напрямки формування готовності до того чи іншого виду діяльності. Проте не у кожному науковому дослідженні сформована модель формування готовності. Адже, перш ніж формувати ті чи інші уміння та навички, готовність до професійно орієнтованого іншомовного спілкування зокрема, необхідно виявити та проаналізувати зміст даного поняття, його структурних компонентів, виявити у студентів рівень володіння мовними знаннями, мовленнєвими вміннями та навичками.

Енциклопедія освіти визначає «готовність до діяльності» як стан мобілізації психологічних і психофізичних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності. Термін «готовність» виник у експериментальній психології у кінці XIX ст., де розглядався як настанова, психічний стан суб'єкта, що спричиняє поведінку (діяльність) певного характеру й спрямованості (К. Макбе, О. Кюльпе та ін.). Із середини XX ст. готовність трактували як якісний показник саморегуляції поведінки людини (У. Томас, Д. Кац та ін.). Пізніше зазначений термін був перенесений у психолого-педагогічні дослідження у контексті теорії діяльності взагалі та професійної діяльності зокрема (Л. А. Кандибович, М. Д. Левітов та ін.).

У другій половині XX століття поняття готовності розглядали як вибірккову, прогнозовану активність особистості на етапі її підготовки до діяльності; така активність виникає як результат визначення професійної мети на основі усвідомлених потреб і мотивів [4]. Дослідники М. І. Дяченко, Л. А. Кандибович, А. Ф. Линенко розглядали дане поняття як показник саморегуляції й адаптації на різних етапах і рівнях перебігу психічних процесів, які окреслюють поведінку особистості у площині фізіології, психіки, соціальної поведінки [4, 7].

Розглянемо деякі підходи до трактування поняття готовності, що склалися: 1) функціональний (готовність вважають психічним станом особистості, що визначає активізацію психічних функцій під час професійної діяльності); 2) особистісний (готовність виступає особистісним утворенням, що інтегрує сукупність внутрішніх суб'єктивних чинників окремої діяльності, яка досліджується у контексті професійної підготовки до неї); 3) особистісно-діяльнісний (готовність – прояв усіх якостей особистості, що забезпечують ефективність виконання професійних функцій); 4) результативно-діяльнісний (визначає готовність як результат процесу підготовки).

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що нині немає однозначного трактування поняття «готовність» до діяльності. Так, категорія «готовність» розглядається грузинськими вченими Д. М. Узнадзе та О. С. Прангішвілі як установка, тобто «схильність» суб'єкта орієнтувати свою діяльність у певному напрямку. При цьому авторами виділяється «первинна» (Д. М. Узнадзе), «фіксована» (О. С. Прангішвілі), а також «усвідомлена» і «несвідомі» установки (А. В. Петровський).

С. Г. Радченко вважає, що готовність до праці – це результат трудового виховання, професійного навчання і психологічної підготовки [12]. А. Л. Федорчук розглядає професійну готовність як складне структурне утворення особистості, що включає в себе якісну професійну та психологічну підготовку, за умов якої сформовані необхідні знання, уміння та навички для якісної роботи [16].

Готовність є однією з головних умов виконання людиною своєї професійної діяльності. На думку вчених, стан готовності є первинною, фундаментальною умовою успішності здійснення будь-якої діяльності, її складовою, що формується і реалізується в процесі діяльності (М. І. Дяченко,

К. М. Дурай-Новакова, Л. А. Кандибович, О. М. Леонтєв, В. А. Сластьонін). Готовність до діяльності розглядалася також у світлі концепції диспозиції (В. Я. Ядов), де готовність визначається як диспозиційна регуляція соціальної поведінки особистості.

Наступний підхід до розуміння поняття «готовність» був запропонований в руслі теорії про відносини (О. Ф. Мазурський, В. М. Мясіцев). Система відносин визначає характер переживань особистості, особливості сприйняття дійсності і, отже, характер поведінкових реакцій на зовнішні впливи.

В. Д. Стасюк підкреслює, що психологічна готовність функціонує як усталена характеристика особистості, тобто діє постійно, а тому немає необхідності постійно її формувати у зв'язку з кожним новим завданням. Попередньо сформована готовність є суттєвою передумовою успішного навчання будь-якої діяльності [14].

За визначенням С. Д. Максименко та О. М. Пелех поняття готовності до того чи іншого виду діяльності розглядають як цілеспрямоване вираження особистості, що включає її переконання, погляди, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, установки [8]. Проблема готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності широко висвітлена у межах психології та педагогіки (К. М. Дурай-Новакова, Р. І. Завіна, В. А. Сластьонін, В. В. Шакоцько та ін).

У педагогічних дослідженнях В. О. Сластьоніна поняття «готовність» розглядається як внутрішній стан, здатність цілісної особистості, ознака професійної кваліфікації, а також результат цілеспрямованої підготовки [11]. Науковець виділяє та розмежовує поняття «професійна готовність» та «професійна придатність», звертаючи увагу на взаємозв'язок цих понять. Професійна придатність визначається як сукупність психічних і психофізіологічних особливостей людини, які необхідні для досягнення успіху в обраній професії [13]. У складі професійної готовності крім психологічної він бачить фізичну, науково-теоретичну та практичну підготовку [11, с. 33]. Науковець виділяє психологічну, науково-теоретичну, практичну, психофізіологічну, фізичну готовність [13]. На відміну від нього О. Ю. Усата розглядає особистісну, науково-теоретичну, практичну готовність [15].

Прийнято розрізняти досліджувану готовність як реалію психологічну й практичну (М. Д. Левітов, В. М. Мясіцев), загальну і спеціальну (Б. Г. Ананьєв). Але особлива увага в науковій літературі приділяється усвідомленню конкретних форм готовності. Як стверджують О. В. Бикова, К. В. Макогон, П. І. Матвієнко, готовність має декілька назв – тривала або усталена готовність. На відміну від тимчасової, яка відображає особливості й вимоги до особистості в конкретній ситуації, усталена готовність – це стійка система професійно важливих якостей особистості (позитивного ставлення до професії, організованість, уважність), її досвід, знання, навички, уміння, необхідні для успішної діяльності в багатьох ситуаціях.

Поняття «готовність до праці» О. М. Моляко розглядає як складне особистісне утворення, багатокомпонентну систему, сукупність компонентів якої надає особистісну змогу виконувати конкретну роботу [9]. Наприклад, С. Г. Радченко вважає, що готовність до праці – це результат трудового виховання, професійного навчання і психологічної підготовки [12]. О. М. Алексахіна розглядає готовність до діяльності як активний стан особистості, що викликає діяльність, якість, що визначає установки на професійні ситуації і завдання, передумови до професійної діяльності, регуляції, стійкості, ефективності [1].

На думку К. М. Дурай-Новакової готовність зумовлює плідність дій, вибіркову активність людини, керує її спрямованістю на вирішення професійно-важливих завдань. Дослідниця стверджує, що професійна готовність студента розповсюджується на всі професійно значущі якості особистості. Професійна готовність може існувати не лише у вигляді тривалого, достатньо стійкого психічного стану, але і як якість особистості [3].

За І. М. Дичківською професійна готовність є закономірним результатом спеціальної підготовки, самовизначення, освіти й самоосвіти, виховання і самовиховання. На думку науковця, це – психічний, активно-дієвий стан особистості, складна її якість, система інтегрованих властивостей. Така готовність регулює діяльність, забезпечує її ефективність [2].

А. В. Імемадзе вважає результатом формування готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності актуалізацію необхідних знань, мобілізацію складових його професійного та особистісного досвіду, інтелектуальних, емоційних, вольових процесів та оцінку власних можливостей, співставлення одержаного результату з існуючими вимогами суспільства [5].

За часом функціонування професійна готовність може бути тимчасовим або довготривалим актом психічного стану людини (М. І. Дяченко, Л. А. Кандибович, Н. Д. Левітов, С. Д. Максименко, О. М. Пелех). На їх думку, тимчасова готовність характеризує діяльність особистості в певний період і залежить від предмету цієї діяльності, емоційно-психологічних станів і якостей особистості, особливостей перебігу психічних процесів тощо. Така готовність є основою для формування довготривалої готовності – це стійка система професійно-важливих якостей особистості, яка включає в себе особистісні (мотиви, інтереси, вольові процеси) та операційні (переконання, погляди, мотиви, досвід, знання, уміння, навички) компоненти. Саме

М.І.Дяченко та Л.А.Кандибович указують на взаємозалежність цих компонентів: рівень операційної готовності людини до діяльності залежить від її особистісної зорієнтованості на цю діяльність [4].

Отже, досліджуючи в різних аспектах природу змісту феномена готовності, всі науковці погоджуються з тим, що готовність – це один із психічних станів людини, що виражає суть спрямованості особистості на діяльність. Готовність є активнотіючим станом особистості, установкою на визначену поведінку, змобілізованістю сил виконувати завдання [4].

Узагальнюючи підходи вчених до тлумачення поняття готовності як до результату професійної підготовки майбутнього фахівця, можна стверджувати, що вона розглядається як «властивість особистості», «структурне утворення», «система», «інтегративна якість», «психічний стан», «здатність особистості», «якісна характеристика». Отже, ми будемо розглядати професійну готовність як складне структурне утворення особистості майбутнього фахівця, що включає в себе якісну професійну та психологічну підготовку, за умов якої сформовані необхідні знання, уміння та навички.

Проблема професійного спілкування майбутніх фахівців вивчалася багатьма вченими. Т. В. Босва, Е. П. Комарова, О. М. Трегубова розглядають це поняття з точки зору обміну професійно значущою інформацією і визначають професійно орієнтоване спілкування як спілкування у процесі трудової діяльності людей, об'єднаних єдиною професією і маючих відповідну підготовку, яка забезпечує наявність загального фонду професійної інформації.

Міжкультурне професійне спілкування набуває все більшого значення. Можна стверджувати, що соціальне замовлення суспільством на певний рівень та якість володіння фахівцями різних сфер діяльності іноземними мовами є орієнтиром мовної політики технічних навчальних закладів у сфері навчання професійно спрямованому володінню іноземними мовами. Кваліфікаційна характеристика передбачає, що головним призначенням фахівців технічних спеціальностей з фахово спрямованої іноземної мови є здійснення перекладацької та референтської діяльності. Також можна виокремити такі кваліфікаційні характеристики з іноземної мови щодо фахівців технічних спеціальностей:

- навички діалогічного мовлення;
- володіння комп'ютерними методами пошуку необхідної інформації;
- виконання різних видів робіт із оригінальною літературою зі спеціальності, а саме: розуміти зміст, уміти отримати необхідну інформацію, перекласти або реферувати необхідний матеріал;
- основи ведення ділової документації та листування іноземною мовою;
- навички двостороннього перекладу;
- техніка ведення записів під час перекладу;
- стисле та точне висловлювання думки іноземною мовою.

Висновки. Проаналізувавши літературні джерела, ми прийшли до висновку, що чимало наукових праць присвячені питанню формування окремих аспектів іншомовної підготовки студентів технічних спеціальностей (О. В. Бернацька, І.В.Леушина, М. Г. Прадівляний, О. М. Рожньова, Л. Т. Рудомьотова). Вченими здійснено ряд досліджень, які висвітлюють проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх медиків, економістів, курсантів, інженерів, юристів та інших.

Вивчивши спеціальну літературу щодо питань удосконалення іншомовної підготовки майбутніх фахівців (А. С. Андрієнко, О. В. Бернацька, І. А. Вяхк, І. В. Леушина, Н. Т. Логутіна, Г. М. Панова, А. І. Петрова М. Г. Прадівляний, О. М. Рожньова та інші) ми можемо зробити висновок, що на ефективність іншомовного навчання у технічних навчальних закладах безпосередньо вказує рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності, тобто такий рівень знань, умінь, навичок із іноземної мови, та здатність застосовувати їх як у підготовленому, так і в непідготовленому мовленні, який є достатнім для вдалого розв'язання ними професійних і життєво важливих завдань. Серед перспективних розвідок у цьому напрямі – досвід наукових досліджень далекого зарубіжжя.

Література

1. Алексахина Е. М. Подготовка студента педвуза к экологическому воспитанию в начальных классах: автореф. дис. ... канд. пед. наук. спец. 13.00.01 «Педагогика и история педагогики» / Е. М. Алексахина. – М., 1989. – 15с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности к деятельности / К. М. Дурай-Новакова. – М., 1983. – 365 с.
4. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Мн. : Изд-во БГУ, 1976. – 176 с.
5. Имамдза А. В. Установка как системообразующий фактор деятельности / А. В. Имамдза // Теория установки и актуальные проблемы психологии. – Тбилиси : Мецниереба, 1990. – 303 с.
6. Иностранные языки в школе / Пассов Е. И., Кузовлев В. П., Коростелев В.С. – 1984. – № 6. – С. 18-24.
7. Линенко А. Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности: дис. д-ра пед. наук: 13.00.04 / А. Ф. Линенко. – К., 1996. – 371 с.

8. Максименко С. Д. Фахівця потрібно моделювати (Наукові основи готовності випускника педвузу до педагогічної діяльності) / С. Д. Максименко, О. М. Пелех // Рідна школа. – 1994. – № 3-4. – С. 68-72.
9. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці / В. О. Моляко. – К. : Знання. – 1989. – 48 с.
10. Мудрик А. В. Социализация в «смутное» время / А. В. Мудрик. – М. : Знание, 1991. – 80 с.
11. Педагогика : учеб. пособ. для студ. пед. учеб. заведений / В. А. Слостенін, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – 4-е изд. – М. : Школьная пресса, 2002. – 512 с.
12. Радченко С. Г. Готовність до професійної діяльності як проблема педагогіки / С. Г. Радченко // Гуманітарні науки і сучасність. – К. : КДПУ, 1999. – С. 180-188.
13. Слостенін В. А. Формирование личности учителя советской школы в процес се профессиональной подготовки / В. А. Слостенін. – М. : Просвещение, 1976. – 160 с.
14. Стасюк В. Д. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх економістів у комплексі «школа – вищий заклад освіти»: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. / В. Д. Стасюк. – Одеса, 2003. – 291 с.
15. Усата О. Ю. Підготовка майбутніх учителів інформатики до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / О.Ю. Усата; Житомирський держ. ун-т ім. І. Франка. – Ж., 2008. – 247с.
16. Федорчук А. Л. Готовність майбутнього вчителя інформатики до роботи в класах фізико-математичного профілю / А. Л. Федорчук // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2011 – № 20 (231). – С. 137-144.